

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 8 (1990)

Περί της καταστάσεως του κλήρου στη Σμύρνη κατά το δεύτερο ήμισυ του ΙΗ' αιώνα

Γεώργιος Ε. Μποροβίλος

doi: [10.12681/deltiokms.232](https://doi.org/10.12681/deltiokms.232)

Copyright © 2015, Γεώργιος Ε. Μποροβίλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μποροβίλος Γ. Ε. (1990). Περί της καταστάσεως του κλήρου στη Σμύρνη κατά το δεύτερο ήμισυ του ΙΗ' αιώνα. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 8, 65–86. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.232>

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΗΜΙΣΥ ΤΟΥ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΑ

Το 1783 εκδόθηκε στη Βενετία ένα άρκετά σημαντικό για το είδος του βιβλίο. Πρόκειται για τη μετάφραση στη νεοελληνική γλώσσα του έργου του Ἁγίου Ἰωάννου του Χρυσοστόμου, «Οἱ περὶ ἱερωσύνης λόγοι»¹, ἀπὸ τὸν ἀρχιδιάκονο τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης Προκοπίου², Γρηγόριο, τὸν μετέπειτα (1785-1797) μητροπολίτη Σμύρνης καὶ τέλος Οἰκουμενικὸ Πατρι-
άρχη Γρηγόριο τὸν Ε΄³.

Τὸ ἔργο αὐτὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ σημασίαι καὶ τὴ συμβολὴ τοῦ στὴν προσέγγισι τῆς παλαιότερης χριστιανικῆς γραμματείας καὶ γλώσσας⁴, ἐνδιαφέρει καὶ τοὺς μελετητὲς τῆς νεότερης ἱστορίας, διότι στὸν πρόλογο παρουσιάζει μίαι ἐπισκόπησι τῆς καταστάσεως τοῦ κλήρου στὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης, ἡ ὁποία καλύπτει χρονικὰ τὸ δεῦτερο ἡμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰώνα.

---

1. *Οἱ περὶ ἱερωσύνης λόγοι, τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Μεταφρασθέντες εἰς κοινὴν διάλεκτον παρὰ Γρηγορίου Ἀρχιδιακόνου τοῦ Πανιερωτάτου Ἁγίου Σμύρνης κυρίου κυρίου Προκοπίου. Δι' ἐπιμελείας καὶ δαπάνης τοῦ Εὐγενεστάτου ἄρχοντος κυρίου Ἰωάννου Πιττακοῦ τοῦ ἐκ τῆς πόλεως Σμύρνης. Εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ βουλομένων λαβεῖν τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης, Ἐνετίσιν 1783, Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.*

2. Πρόκειται για τὸν Προκόπιο Πελεκάση, τὸν ἐξ Ἀλαγονίας τῆς Μεσσηνίας, τὸν μετέπειτα Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Προκόπιο Α΄ (1785-89). Βλέπε σχετικὰ καὶ Χρ. Σ. Σολομωνίδης, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης*, Ἀθῆναι 1960, σσ. 178-181.

3. Για τὴν ἀμφιλεγόμενη προσωπικότητα τοῦ Γρηγορίου βλέπε σχετικὰ: Γ. Γ. Παπαδόπουλος - Γ. Γ. Ἀγγελόπουλος, *Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον... Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄*, Ἀθῆναι 1865· Ν. Χατζηκωστής, *Σμυρναϊκὰ ἀνάλεκτα*, Ἀθῆναι 1906· Ν. Χατζηκωστής, «Γρηγόριος ὁ Ε΄», *Ἱερός Πολύκαρπος* (1913), σσ. 2218-2190· Τ. Κανδηλῶρος, *Ἱστορία τοῦ Ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε΄*, Ἀθῆναι 1908· Χρ. Σ. Σολομωνίδης, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης*, Ἀθῆναι 1960, σσ. 181-192· Ν. Ζαχαρόπουλος, *Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. Σαφὴς ἔκφρασι τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1974· Θ. Ζήσης, *Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ στὴν συνείδησι τοῦ Γένους*, Θεσσαλονίκη 1986 καὶ Τ. Γριτσόπουλος, «Τὰ χρόνια τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Γρηγορίου Ε΄ εἰς Σμύρνην. (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σμύρνης κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα)», *Μικρασιατικὰ Χρονικά*, τ. ΙΒ΄, σσ. 369-402.

4. Βλέπε σχετικὰ: Γ. Ε. Μποροβίλος, «Μεταφράσεις Πατερικῶν ἔργων περὶ τὰ τέλη ΙΗ΄ καὶ ἀρχὲς ΙΘ΄ αἰ.», *Ἀνάπλασις*, περίοδος Γ΄, 323 (1989), σσ. 18, 23.

Ὁ πρόλογος είναι γραμμένος ἀπὸ τὸν Γρηγόριο, κατὰ προτροπὴ τοῦ μητροπολίτου Προκοπίου, ὅπως διαβάζουμε στὸ ἀφιερωματικὸ κείμενο τὸ ὁποῖο καὶ προηγεῖται. Στὴν πρώτη ἐκδόσει (1783) —στὴν ὁποία καὶ θὰ παραπέμπουμε— καταλαμβάνει τὶς σελίδες 10 ἕως καὶ 22, ἐνῶ στὴ δευτέρα (1879)⁵, τὶς σελίδες 1 ἕως καὶ 7.

Τὸ κείμενο τοῦ προλόγου ἔχει τὴ μορφή βιβλικῆς σχολιασμοῦ μὲ ἀντι-παραβολὰς ἀπὸ τὴ σύγχρονη ζωὴ τῆς ἐποχῆς του μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐμφανίζεται ἡ ἐπικρατοῦσα κατάστασι τοῦ κλήρου. Τὸ ὕφος εἶναι ἰδιαίτερα δόξῃ καὶ ἐλεγκτικὸ ἐνῶ προσπαθεῖ νὰ ἐμφανίσει τὸν χαρακτήρα τοῦ παραινετικῆς. Ἐν τέλει μπορεῖ νὰ τὸ χαρακτηρίσει κανεὶς ὡς κείμενο στηλιτευτικὸ καὶ προτρεπτικὸ⁶, διότι ὁ βιβλικὸς σχολιασμὸς ὑποχωρεῖ καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς στοιχεῖο συγκρίσεως καὶ ἀναφορᾶς.

Ἡ ἀξία τοῦ κειμένου ἔγκειται πρῶτον στὸν χρόνο ἐμφανισέως του, δεύτερον στὴν τοπικὴ ἀναφορὰ (Μητρόπολις Σμύρνης), τρίτον στὶς σαφεῖς καὶ συγκεκριμένες πληροφορίες γιὰ τὶς παρεκτροπὲς τοῦ κλήρου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντλήσει συμπεράσματα καὶ γιὰ τὴν εὐρύτερη κοινωνία τῆς Σμύρνης, καὶ τέταρτον στὸ ὅτι ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα κείμενα τὸ ὁποῖο ἐλέγχει τὸν κλῆρο χωρὶς νὰ προσέρχεται ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα δὲ ἀπὸ κληρικὸ ὁ ὁποῖος δὲν ἀσπάσθηκε τὶς ἰδέες τοῦ Διαφωτισμοῦ, οὔτε τὰ κηρύγματα τῆ Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως⁷.

Ὁ χρόνος κατὰ τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται τὸ κείμενο (1783), δίνει σ' αὐτὸ τὴ δυνατότητα νὰ παρουσιάσει στοιχεῖα παρεκτροπῶν καὶ κοινωνικῆς ἐκπτώσεως τοῦ κλήρου τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἕως καὶ τὴν ἔβδομη δεκαετία τοῦ 18^{οῦ} αἰῶνα. Τὰ ἐπόμενα γνωστὰ κείμενα ἀντικληρικῆς χαρακτῆρα ἐμφανίζονται ἢ μὲν *Ἑλληνικὴ Νομαρχία* καὶ ὁ *Ῥωσσοαγγλογάλλος* στὰ 1805 καὶ 1806 ὁ δὲ «Λίβελλος κατὰ Ἀρχιερέων»⁸ ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται καὶ αὐτὸς στὴ Σμύρνη, στὰ 1810 ἢ 1811 καὶ χρησιμοποιοῦν παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἔχουν συμβεῖ κοντὰ στὴν ἡμερομηνία συντάξεώς τους, δηλαδὴ στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 18^{οῦ} καὶ στὰ πρῶτα τοῦ 19^{οῦ}.

Τὰ παραδείγματα παρεκτροπῶν τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, κατὰ κανόνα, ἀφοροῦν τὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης. Βεβαίως ὄχι μόνον τὴν πόλη ἀλλὰ καὶ τὴν

5. «Οἱ περὶ ἱεροσύνης λόγοι...», Ἐκδίδονται νῦν τὸ δεύτερον ὑπὸ Ἰωάννου Παπαδοπούλου ἱερέως, Σμύρνη 1879.

6. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄμοιρο αὐτοῦ τοῦ ἐντόνου ὕφους καὶ ἀποκαλυπτικῆς χαρακτῆρα, τὸ ὅτι τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπο τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης εἶναι σταχωμένον χωρὶς τὸν πρόλογο.

7. Περί αὐτοῦ βλέπε σχετικὰ Φ. Ἡλιού, *Κοινωνικοὶ ἀγῶνες καὶ Διαφωτισμός. Ἡ περίπτωση τῆς Σμύρνης, (1819)*, Ἀθήνα 1986, σσ. 9-11 καὶ Ν. Γ.ρ. Ζαχαρόπουλος, *Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄*..., ὁ.π., σσ. 22 κ. ἐξ.

8. Βλέπε σχετικὰ Π. Κιτρομηλίδης, «Ἰδεολογικὲς συνέπειες τῆς κοινωνικῆς διαμάχης στὴ Σμύρνη», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν*, 3 (1982), σσ. 9-39.

εϋρύτερη περιοχή. Καί αυτό θά πρέπει νά γίνει δεκτό γιά τον λόγο ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης θά στρεφόταν στοῦ νά διορθώσει πρωτίστως τὸν κλῆρο τῆς περιφέρειᾶς του καί ὡς ἐκ τούτου θά ἦταν συνεπὲς τὰ παραδείγματα νά ἀφοροῦν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παρεκτροπὲς τοῦ ἐκεῖ κλήρου. Ὅταν μάλιστα ὁ Προκόπιος εἶχε τὴ φήμη ἀνδρὸς ἀκεραίου καί μὴ ἀνεχομένου τὴν παρεκτροπή. «Σεμνὸς τὸ πολίτευμα, πεπαιδευμένος καί φιλομαθὴς ἀπήρεσκε τοῖς συγχρόνοις διὰ τὸ ἐλεγκτικὸν καί ὀργίλον», ὅπως γράφει ὁ Μ. Γεδεών.

Ἐπίσης, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα βρίσκουμε στοῦ κείμενου τοῦ Γρηγορίου καί χαρακτηρίζουν τὴ σμυρναϊκὴ κοινωνία¹⁰, ὅπως ἡ ὑπερβολικὴ διάθεση πλουτισμοῦ καί ἡ ἐπιθυμία ἐπιδείξεως καί προβολῆς, «ἄποιο ἀργυροχαλίνωτοι καί πλούσια καί πολυτελῆ ἐνδύματα», προσιδιάζουν σὲ μιὰ «ἐξελιγμένη εὐρωπαϊζουσα»¹¹ κοινωνία, ὅπου ὁ πλοῦτος φανερόνεται μὲ τὴν ἀπόκτηση ἀγαθῶν ἐπιδείξεως καί ὄχι μὲ τὴ συσσώρευση ἀγαθῶν πρώτης ἀνάγκης.

Οἱ ἀναφορὲς τοῦ κειμένου σὲ ὑπερβάσεις ἐπισκόπων οἱ ὁποῖοι χειροτονοῦσαν ἀδιακρίτως ἐπ' ἀμοιβῆ ἱερεῖς καί οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ σειρά τους ἀσκοῦσαν προφανῶς ἐπικερδῆς «ἐπάγγελμα», αὐτὸ τῆς ἱερωσύνης, προϋποθέτουν πλούσια κοινωνία ὅπως οἱ κοινωνίες τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν παρεχομένων πληροφοριῶν, τὸ κείμενο τοῦ Γρηγορίου πρέπει νά ληφθεῖ σοβαρὰ ὑπόψη, διότι αὐτὸς λόγω τῆς ιδιότητός του γνωρίζει ἀμέσως τὰ τεκταινόμενα στοῦ χώρου τοῦ κλήρου. Ἐπίσης γνωρίζει καλὰ τὴν κοινωνία τῆς Σμύρνης διότι ἔζησε ἐκεῖ ἀπὸ τὸ 1767. Ὁ Γρηγόριος ἐν προκειμένῳ γράφει λόγω τῶν διαπιστωμένων παρεκτροπῶν καί μὲ σκοπὸ τὸν φρονηματισμὸ, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς διαφωτιστὲς ἀντικληρικοὺς συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι ἀπορρίπτουν πρωτογενῶς τὴν Ὁρθόδοξη πίστη καί τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀναγκαιότητα στηρίζοντας τὴ συλλογιστικὴ τους μὲ παραδείγματα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸ κοινὸ αἴσθημα καί τὴν τρέχουσα ἠθική.

Ἡ μελέτη, τέλος, τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἐπιτρέπει μιὰ ἐκ νέου θεώρηση τῆς δομῆς καί τῆς συνθέσεως τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ΙΗ' αἰῶνα. Διαπιστώνεται μιὰ δυνατότητα πολυφωνίας καί ἐσωτερικῆς κριτικῆς στὸν ἐκκλησιαστικὸ ὀργανισμό, πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπουν τὴ

9. Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικοὶ Πίνακες...*, Κωνσταντινούπολις, ἄ.ε., σ. 670.

10. Γιά τὴ σμυρναϊκὴ κοινωνία βλέπε: Π. Κιτρομηλίδης, ὁ.π.· Φ. Ἡλιοῦ, ὁ.π.· Μ. Παρανί-
κας, *Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης*, Ἀθήναι 1885· Ν. Χατζηκωστής, *Σμυρναϊκὰ*
ἀνάλεκτα, ὁ.π.· Χρ. Σολομωνίδης, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης*, ὁ.π.· Κυριακὴ Μαμώνη, «Ἀγῶ-
νες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τῶν Μισσιοναρίων. Σμύρνη», *Μνημοσύνη*, 8 (1980-
81), σσ. 184-189· Ν. Βέης, «Συμβολὴ εἰς τὰ σχολικὰ πράγματα τῆς Σμύρνης», *Μικρασιατικὰ*
Χρονικά, Α' (1938), σσ. 193-237· Φ. Μπουμπουλίδης, «Ἀνέκδοτον σιτιζούρημα περὶ τῶν scho-
λικῶν πραγμάτων Σμύρνης», *Μικρασιατικὰ Χρονικά*, Η' (1959), σσ. 402-445· Dan. Goffman,
Izmir and the Levantin World 1550-1650, Univ. of Washington Press, Seattle & London 1990.

11. Κυριακὴ Μαμώνη, ὁ.π., σ. 184.

θεώρηση του εκκλησιαστικού σώματος ως μιᾶς μονολιθικής τάξεως συγκροτημένης πάνω στη βάση του οργανωμένου συμφέροντος.

Τὸ κείμενο τοῦ προλόγου θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιαιτέρως εὐστοχῆ ἀνάλυση τοῦ καθηγητῆ Π. Κιτρομηλίδη, στὰ κείμενα τοῦ «ορθόδοξου ἠθικιστικοῦ ἀντικληρικαλισμοῦ»¹², σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ κείμενα τοῦ Διαφωτισμοῦ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀναχωνεῦσαι τὸν θρησκευτικὸ σκεπτικισμό καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνατρέψουν τὴ θρησκευτικὴ πίστη διότι τὴν θεωροῦν δεσμευτικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν μόνη νύξη ποῦ θὰ μπορούσε νὰ κάνει κανεὶς εἶναι ὅτι ὁ θρησκευτικὸς σκεπτικισμὸς ἀναπτύχθηκε καὶ ἀπέδωσε καρπὸς ὡς κριτικὴ τῆς δογματιστικῆς μεταφυσικῆς, ἢ ὁποῖα διεδέχθη τὴ σχολαστικὴ θεολογία στὸ χῶρο τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Στὸ χῶρο ὁμως τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ὅπου ποτὲ ἢ σκέψη καὶ τὸ δόγμα δὲν ὀργανώθηκαν στὸ οἰκοδόμημα τῆς δογματιστικῆς μεταφυσικῆς, οἱ κριτικὲς τοῦ Διαφωτισμοῦ μᾶλλον πρέπει νὰ κριθοῦν ὡς κατασκευάσματα θαυμάσια, ἀλλὰ ἀσύμβατα ὡς πρὸς τὴ στοχοθεσία τους¹³.

Τὸ κείμενο

Τὸ κείμενο ἀρχίζει μὲ μιὰ ἐκτενῆ εἰσαγωγή (σσ. 10-15), ὅπου ὁ Γρηγόριος προσπαθεῖ νὰ δείξει τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος τῆς Ἱερωσύνης, σχολιάζοντάς ται πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μὲ εὐστοχῆς παρατηρήσεις γιὰ τὶς παρεκτροπὲς τῆς ἐποχῆς του. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ σκεπτικοῦ ἐμφανίζει ὡς τοὺς δύο μεγάλους παράγοντες τῆς ἐκπτώσεως τοῦ κλήρου τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ἀδυναμίες ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ὀργάνωση τῆς ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου ἢ ὁποῖα ἐπιτρέπει τὴν αὐθαιρεσία καὶ ὡς ἐκ τούτου τὴ διαίωνιση τῶν κακῶν. Ὡς πρῶτο στοιχεῖο τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ κλήρου θεωρεῖ τὴν αὐθαιρεσία τῶν ἐπισκόπων:

σ. 10: *Τὸ μέγα Ἀξίωμα τῆς Ἱερωσύνης, ὡς ὑψηλὸν ὅπου εἶναι καὶ θαυμά-*

12. Π. Κιτρομηλίδης, ὁ.π., σ. 38.

13. Σχετικὰ μὲ θέματα σχέσεως φιλοσοφίας καὶ Ὁρθόδοξου πίστεως βλέπε: Γρηγόριος Παλαμᾶ, *Ἐπὶ τῶν ἱερῶς ἠσυχασόντων*, Συγγράμματα, τ. Α', Θεσσαλονικὴ 1988, σσ. 313-694· Ν. Ματσούκας, «Ἡ διπλῆ θεολογικὴ μεθοδολογία Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ», *Πρακτικὰ θεολογικοῦ Συνεδρίου 12-14 Νοεμβρίου 1984*, Θεσσαλονικὴ 1986, σσ. 73-105· Λ. Μπενάκης, *Νεωτερικὴ κριτικὴ τοῦ μεταβυζαντινοῦ Ἀριστοτελισμοῦ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο κατὰ τὸν 18ο αἰ.*, Ἀθῆναι 1981, ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ *Πρακτικὰ παγκοσμίου συνεδρίου «Ἀριστοτελής», Θεσσαλονικὴ 7-14 Αὐγούστου 1978*, τ. 2· Π. Κονδύλης, *Ἡ κριτικὴ τῆς μεταφυσικῆς στὴ νεότερη σκέψη*, Ἀθῆναι 1983· τοῦ ἴδιου, *Ὁ νεοελληνικὸς διαφωτισμὸς. Οἱ φιλοσοφικὲς ἰδέες*, Ἀθῆναι 1988, σσ. 47-57· Θ. Παπαδόπουλος, *Ἡ νεοελληνικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὸν 16ο ἕως τὸν 18ο αἰώνα*, Ἀθῆναι 1988, σσ. 151-161· *Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1821*, ἀνθολογία κεμενων μὲ εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια Ν. Κ. Ψημμένου, τ. Β', Ἀθῆναι 1989, σσ. 419-498· Θ. Ζήσης, *Γεννάδιος Σχολάριος. Βίος - συγγράμματα - διδασκαλία*, Θεσσαλονικὴ, Π.Ι.Π.Μ., 1980, σσ. 448-535.

σιον χρειάζεται και θεϊκὴν ψήφον βέβαια, διὰ τὸ εὐρεθῆ ὁ ἄξιος τοῦτου τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ὄχι μόνον παλαιὰ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως, ἀλλὰ καὶ τῶρα ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς ἀμφιβολίαν, ὅταν κάμωμεν τὰς ψήφους καὶ τὰς ἐκλογὰς χωρὶς κανένα πάθος ἀνθρώπινον¹⁴.

Ἐποὶ κάνει ἀναφορὰ πρὸς Ἄποστολικὰς πράξεις καὶ τρόπους οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ ἰδιοτελεῖ συμφέροντα συνεχίζει:

σ. 11: *ὅτι δὲν ἀπέβλεπον ὀλοτελῶς εἰς φιλίαν ἀνθρωπίνην ἢ κέρδος ἢ ἄλλο τι. Τοιοῦτοτρόπως ἔπρεπε νὰ γίνεται καὶ εἰς ἡμᾶς κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς βεβαιότατα· ἡμεῖς ὅμως ἐξεπέσαμεν εἰς μίαν ἄκραν ἀμέλειαν, καὶ δὲν ἐξετάζομεν οὐδὲ τὰ πλεόν φανερά φεῦ τῆς ἀθλιότητος· καὶ ὅποταν τὰ φανερά παραβλέπομεν, πῶς θέλει ξεσκεπάσει ὁ θεὸς εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ ἀπόκρυφα;*¹⁵

Στὴν ἐπόμενη σελίδα κάνει μιὰ πρώτη ἀποστροφή πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ὁποίους θεωρεῖ ὡς τοὺς πρώτους ὑπευθύνους γιὰ τὰ κακῶς κείμενα στὴν Ἐκκλησία.

σ. 12: *Εἴ τις οὖν Ἐπισκοπῆς ὀρέγεται καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ, ὡς φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· διότι Ἐπισκοπὴ λέγεται τὸ νὰ ἐπισκέπτεται, νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ διευθύνει τοὺς πάντας εἰς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια· ὅθεν εἶναι καλὸν καὶ θεάρεστον ἔργον· πρέπει ὅμως ὁ Ἐπίσκοπος νὰ ἦναι ἀνεπίλητος, δηλαδὴ νὰ ἔχη ὅλας τὰς ἀρετάς· ὥστε ὅποιος γνωρίζει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀμάρτημα δὲν ἐπιθυμεῖ καλῶς [...] ὁ τοιοῦτος δὲν εἶναι ἰκανὸς νὰ ἐξουσιάζῃ ἀλλὰ νὰ ἐξουσιάζεται.*

Ὁ Ἐπίσκοπος κατὰ τὸν Γρηγόριο ὀφείλει νὰ ἔχει ἀρετὲς καὶ συγχρόνως νὰ εἶναι σώφρων καὶ ὀξύνους.

σ. 11, 12: *νὰ ἦναι νηφάλιος, διορατικὸς, νὰ ἔχη ὀφθαλμοὺς ἀναριθμήτους ἀπὸ κάθε μέρος, ὅπου νὰ βλέπῃ ὀξέως. Διότι ἔχει νὰ ἀπαντήσῃ πολλὰ συμβεβηκότα, πολλὰς περιστάσεις, τὰ ὅποια ἀμβλύνουσι καὶ σκοτιζοῦσι τὸν νοῦν, καὶ δὲν τὸν ἀφίνουσι νὰ βλέπῃ καθαρά, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα· νὰ ἦναι ἄγρυπνοι, ὡσάν ὅπου δὲν φροντίζει μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς.*

Στὰ ἐπόμενα ὁ Γρηγόριος ἐμφανίζεται ἰδιαίτερα ρεαλιστής. Ζητεῖ ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων πράγματα τὰ ὅποια μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανεὶς στὸν κάθε ἀκέραιο ἄνθρωπο.

14. Εἶναι ἄξιο προσοχῆς ὅτι καὶ ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ «Λιβέλλου κατὰ Ἀρχιερέων» γράφει στὴ σελίδα 97: «Οἱ λεγόμενοι τῶν Ἀποστόλων Κανόνες θεσπίζουν ὅτι ὁ μέλλων προβιβασθῆναι εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα πρέπει νὰ ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ ποιμνίου δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τότε ἡ ἐκλογὴ ἐπικυροῦται διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ἀγιώτατοι ἀρχιερεῖς, τίς ἐξ ὑμῶν ἔλαβε τοιαύτην ἐκλογὴν; οὐδεὶς...», Π. Κιτρομηλίδης, ὁ.π., σ. 15.

15. Πρβλ. ἐπίσης «Λιβέλλος» σ. 98: «Οἱ αὐτοὶ κανόνες προστάζουν ὅτι ἐάν τις ἐπίσκοπος λάβῃ τὴν ἐπισκοπικὴν ἀξίαν διὰ χρημάτων ἢ διὰ τῆς δυνάμεως κοσμικῶν ἀρχόντων καθαρῶσθαι καὶ ἀφοριζέσθω», Π. Κιτρομηλίδης, ὁ.π., σ. 15.

σ. 13: *να ἦναι σώφρων, κόσμιος, φιλόξενος, διδακτικός· ὄχι μέθυσος, ὕβριστής, αὐθάδης, πλήκτης σκανδαλοποιός, αἰσχροκερδής· ἀλλ' ἐπεικῆς, ἀφιλόνηκος, ἀφιλάργυρος.*

Καὶ κλείνει τὴν εἰσαγωγή στὴν ὁποία περιγράφει τὸν τύπο τοῦ ἐναρέτου κληρικοῦ θέτοντας ἓνα δίλημμα:

σ. 15, 16: *Ἐπειδὴ ἀνίσως ἡ ζωὴ μας ἔλαμπε τόσον δὲν ἐχρειάζοντο λόγοι οὔτε διδασκαλίαι· ἀνίσως ἡμεῖς ἡμεθα τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρέπει, ἀνίσως ἐφυλάττομεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, ὑπομένοντες ὅταν ἀδικούμεθα, εὐλογοῦντες ὅταν ὕβριζώμεθα, εὐεργετοῦντες ὅταν κακοποιούμεθα, κανεῖς δὲν ἦτον ἄγριον θηρίον τόσον, ὥστε νὰ μὴ δρᾶμῃ εἰς τὴν εὐσέβειαν.¹⁶*

Ἄπὸ τῆ σελίδα 16 ἀρχίζει μιὰ συστηματικὴ καὶ ἔντονη κριτικὴ γιὰ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ κλήρου ξεκινώντας ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς τῆς ἐποχῆς του. Πρῶτο στοιχεῖο τὸ ὁποῖο λείπει ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τὸν Γρηγόριο εἶναι ἡ ἀρετὴ. Λέει συγκεκριμένα:

σ. 16: *Εἶς ἦτον ὁ Παῦλος καὶ τόσους ἔσυρεν εἰς τὴν πίστιν· ἀνίσως ἡμεθα καὶ ἡμεῖς τοιοῦτοι, πόσας οἰκουμένας ἠθέλομεν οὐρεῖ εἰς τὴν εὐσέβειαν; ἀλλὰ τί βλέπω; εἰς μὲν τὰς τέχνας τῶν ἀνθρώπων εἰς Μαῖστωρ ἡμπορεῖ νὰ διδάξῃ ἑκατὸν παῖδας, εἰς δὲ τὴν Πίστιν ὁποῦ εἶναι τόσοι Ἀρχιερεῖς, δηλαδὴ τόσοι διάδοχοι τοῦ Παύλου, τῆς αὐτῆς χάριτος ὡς ἐκεῖνος, καὶ μαθηταὶ πλέον περισσότεροι, κανεῖς δὲν ἔρχεται εἰς τὴν Πίστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐκπίπτουσι σωρηδόν, καὶ ἡ αἰτία εἶναι αὕτη, ὅτι ὅσοι διδάσκουσι ἀποβλέπουσι εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν διδασκάλων, καὶ ὅταν βλέπουν καὶ ἡμᾶς νὰ ἐπιθυμῶμεν τὰ αὐτὰ, δόξας, πλοῦτη, καλλωπισμούς, ἐξουσίαν πῶς ἡμποροῦν νὰ θαυμάσωσι τὸν Χριστιανισμόν;*

Καὶ εὐθὺς προχωρεῖ σὲ μιὰ λεπτομερέστερη ἀπαρίθμηση ἐκτροπῶν, τίς ὁποῖες ἀντιλαμβάνεται ὁ λαὸς καὶ ἀποτελοῦν τὴν αἰτία τῆς ἀνυποληψίας.

σ. 16, 17: *Βλέπουν ζωὴν ἄτιμον, βλέπουν ψυχὰς γῆϊνας, βλέπουν νὰ συνάζωμεν χρήματα καὶ νὰ ἐπιθυμῶμεν ὡσὰν ἐκεῖνους; [...] διὰ ἐξουσίαν καὶ αὐθεντίαν καὶ διὰ τὴν φιλαργυρίαν κατακόπτομεν ἑαυτοὺς, καὶ κολακεύομεν τοὺς λοιπούς.*

Ἐχοντας ὡς δεδομένο ὅλα αὐτὰ, θέτει ἓνα καιρὸ ἐρώτημα:

σ. 17: *Τὸ λοιπὸν τί νὰ ἴδωσι καὶ νὰ πιστεύσωσι; τὰ θαύματα; ἀλλὰ τὴν σήμερον δὲν γίνονται· τὴν καλὴν ζωὴν καὶ πολιτείαν; ἀλλὰ δὲν*

16. Πρβλ. «Λίβελλος», σ. 101: «τοὺς πτωχοὺς ἐπαπειλεῖ, τοὺς ἀμαθεῖς ἐξαπατᾷ, τοὺς εἰδήμονες καταπλήττει τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γίνεται ἵνα ἐκ πάντων κερδίσῃ», δ.π., σ. 19 καὶ «Λίβελλος», σ. 102: «Ἐξέρχεται μετὰ ταῦτα εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς ἐπαρχίας ὄχι διὰ νὰ κηρύξῃ τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πεινασμένων Γραικῶν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον», δ.π., σσ. 19-21.

*εὐρίσκεται εἰς κανένα· τὴν ἀγάπην, ἀλλ' αὐτὴ ἐσβέσθη μὲ τελειότητα καὶ δὲν εὐρίσκεται οὐδὲ σημεῖον.*¹⁷

Καὶ συνεχίζει στὴν ἴδια σελίδα, ἀφοῦ προηγουμένως κάνει λόγο γιὰ τὸ κακὸ καὶ τὴ βλάβη ποὺ προξενεῖ στοῦ λαοῦ μιὰ παρόμοια συμπεριφορά, ὅτι σημασία ἔχει τὸ τί πράττει κανεὶς καὶ ὄχι τί λέγει:

σ. 17: *Πρέπει οὖν νὰ ἐξυπνήσωμεν ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ νὰ δεικνύωμεν ἐπὶ γῆς πολιτείαν Οὐράνιον, νὰ λέγωμεν, ὅτι ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν Οὐρανοῖς ὑπάρχει· διὰ νὰ δείξωμεν τὴν ἄθλησιν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὅτι τις ἢ ἀφέλεια ἂν ἔχωμεν τὸν Χριστόν, ἂν ἔχωμεν Ἁγίους; Λέγουσιν οἱ ἄπιστοι πόθεν νὰ πιστεύσωμεν; δὲν βλέπομεν νὰ κάμνετε κατὰ τὴν πίστιν σας, δείξτε ἐκεῖνα ὁποῦ ἐπαγγέλλεσθε.*

Ἔνα ἄλλο μεγάλο πρόβλημα τὸ ὁποῖο θέτει ὁ Γρηγόριος εἶναι αὐτὸ τῆς μαγείας καὶ τῆς μαντείας. Αὐτὸ τὸ θεωρεῖ ὡς τὴ μεγαλύτερη πλάνη.

σ. 17: *Καὶ τὸ χεῖριστον ὅτι καὶ εἰς οἰωνισμούς, κληδωνισμούς, μαγείας καὶ μαντείας τινὲς ὑπέπεσον, ἄλλοι μὲν δεχόμενοι αὐτὰ καὶ ἄλλοι μὴ ἀποκόπτοντες.*

Ὡς τελευταία περίπτωση παρεκτροπῆς θεωρεῖ τὴν ἀσυνειδησία τῶν ἐπισκόπων στοῦ νὰ χειροτονοῦν ἀνεξέταστα ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν στέκονται στοῦ ὕψος τοῦ λειτουργήματος.

σ. 19 *Ἐγὼ ἐξετάζων νὰ εὔρω κανὲν ἐμπόδιον τῆς καλῆς ζωῆς δὲν εὐρίσκω [...] παρὰ μίαν πλάνην, μίαν πρόφασιν ἢ ἀσυνειδησίαν· διότι ὅταν χειροτονῶσιν ἱερεῖς ἀπλῶς χωρὶς τινὸς βίας καὶ ἤθελεν ἰδῆ τις περισοτέρους ἱερεῖς εἰς μερικοὺς τόπους παρὰ λαϊκοὺς, τί εἶναι τὸ αἴτιον;*¹⁸

Καὶ ἀφοῦ κάνει λόγο περὶ αὐτῆς τῶν ἀρχιερέων ἢ ὁποία συγκροτεῖται ἀπὸ ἀμαθεῖς καὶ ἀνυπόληπτους ἱερεῖς ἐπαναλαμβάνει στὴν τελευταία παράγραφο τὰ περὶ τῆς ἀκόρεστης ἐπιθυμίας τοῦ πλοῦτου καὶ κλείνει μὲ προτροπὴ πρὸς μετάνοια.

σ. 21, 22: *Τὶ μιμούμεθα ἐκείνους ὁποῦ φοροῦν λαμπρὰ καὶ πολυτελῆ καὶ περιέρχονται μὲ ἵππους ἀργυροχαλινώτους; αὐτὰ εἶναι τῶν ἀσεβῶν, ἡμεῖς πρέπει νὰ καλλωπιζόμεθα (sic) μὲ τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ὄχι μὲ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔχουν καὶ οἱ ἄτιμοι, οἱ μιαιοί, ἡμεῖς πρέπει νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ ἐκείνους ὅτι διωρίσθημεν νὰ περιπολεύομεν τὰ*

17. Πρβλ. «Λίβελλος», σ. 115: «Τὴν σήμερον οἱ λεγόμενοι τῆς χάριτός σου διάδοχοι τί ἤθελε ἐκφωνήσωσιν; αὐτοὶ οὔτε θλίψιν ὑπομένουσιν, οὔτε στεναχωρίαν δοκιμάζουσιν οὔτε λιμὸν φοβοῦνται οὔτε διωγμὸν ὑπὲρ Χριστοῦ φαντάζονται, οὔτε γυμνότηα ὀνειρεῦνται, οὔτε βέβαια αὐτοὶ ἤθελε ἐκφωνήσουν μετὰ χαρᾶς τὰ ἀκόλουθα. Τὶς ὑμᾶς χωρὶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ χρυσοῦ· τῆ κραταιᾶ του δυνάμει καὶ ἄρχομεν καὶ δοξαζόμεθα...», ὁ.π., σ. 27.

18. Πρβλ. «Λίβελλος», σ. 123: «Χειροτονεῖ ὁ ἀρχιερεὺς ἱερέα τοῦ γένους καὶ ὁδηγὸν ψυχῶν ἕνα ἀμαθῆ καὶ ἀναλφάβητον νέον διὰ ἐξήκοντα γρόσια καὶ ἀπεμπολεῖ τὸ τῆς ἱερωσύνης χάρισμα διὰ εὐτελεῖς κέρδος εἰς τὸν τρισβάρβαρον», ὁ.π., σ. 34.

Ουράνια. Ὅθεν ὅταν δὲν θαυμάζωμεν αὐτά, ἀλλὰ φροντίζομεν διὰ τὰ Πνευματικά, τότε γινόμεθα αἰδέσιμοι, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν, ἧς ἀξιοθεήημεν ἅπαντες διὰ ἁγίων ὡμῶν εὐχῶν. Ἀμήν.¹⁹

Διαπιστώσεις

Ἐν κατακλείδι ἀξίζει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι στὸ σχολιασθὲν κείμενο ἡ ἀπαρίθμηση τῶν παρεκτροπῶν τοῦ κλήρου γίνεται μὲ προοπτικὴ τὴν ἐκποίηση-καὶ τὸν σωφρονισμό τῶν ἱερέων καὶ ἐπισκόπων καὶ ὄχι τὴν ἐξουθενώσῃ τους ἀπὸ τὸ κατηγορητήριο ἐνὸς ἰθύνοντος. Στόχος τοῦ κειμένου εἶναι ἡ ἀφύπνιση τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ὑποδήλωση τρόπου «ἐπιστροφῆς» στὴν ἀποστολικὴ γνησιότητα τοῦ Παύλου, γεγονός πὸν μπορεῖ νὰ συμβεῖ ὅταν ὁ κρινόμενος δὲν λάβει ἀμυντικὴ στάση, ἀλλὰ «συγκλονισθεῖ» ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τοῦ κόσμου πὸν τὸν ἀναμένει « ἐ ν τ ῆ Β α σ ι λ ε ῖ α τ ῶ ν Ο ὐ ρ α ν ῶ ν » (βλ. ἀν.). Ὁ Γρηγόριος τὸ πετυχαίνει χρησιμοποιοῦντας σύνταξη ἀπρόσωπη (εἴ τις οὖν Ἐπισκοπῆς ὀρέγεται... [σ. 00] / νὰ ἦναι νηφάλιος... [σ. 00]) ἀπὸ τῆς μιᾶς, ἐνῶ δὲν θέτει τὸν ἑαυτὸ του ἐκτὸς τῆς κριτικῆς (ἀνίσως ἡμεῖς ἡμεθα τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρέπει... [σ. 00] / ἀνίσως ἐφυλάττομεν τὰς ἐντολάς... [σ. 00]). Τὸ κείμενο τοῦ Γρηγορίου εἶναι μιὰ ἀξιοσημεῖωτη μαρτυρία πὸς ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μέσα ἀπὸ ἓνα αὐστηρὰ στηλιτευτικὸ κείμενο δὲν δημιουργεῖ στὸν κλῆρο καὶ τὴν κοινωγία πὸν ἐλέγχει διασπαστικὰς τάσεις ἠθικιστικοῦ χαρακτήρα ἀλλὰ συντηρεῖ τὴν ἐνότητά τους ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τῶν δογμάτων. Σὲ μιὰ τέτοια προοπτικὴ ἡ μελέτη αὐτοῦ τοῦ κειμένου μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ γόνιμη.

19. Οἱ κατηγορίαι πὸν ἐμφανίζονται καὶ στὸ κείμενο τοῦ Γρηγορίου καὶ στὸν «Λιβέλλο» εἶναι σχεδὸν οἱ ἴδιαι, σὲ πολλὰ μάλιστα σημεία ὁμοιάζει ἀκόμη καὶ ἡ διατύπωση. Αὐτὸ ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἐνδεχομένως ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ «Λιβέλλου» νὰ εἶχε ὑπόψη τοῦ κειμένου τοῦ Γρηγορίου ἔστω καὶ ἂν δὲν γίνεται ἐκ μέρους του μνεῖα. Διότι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο ἓνας ἄνθρωπος τῶν βιβλίων, ὅπως δείχνει ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ «Λιβέλλου», ὁ ὁποῖος κατοικεῖ στῆ Σμύρνη ἔστω καὶ εἴκοσι χρόνια ἀργότερα νὰ μὴν εἶχε συναντήσει βιβλίον τὸ ὁποῖο κυκλοφοροῦσε στὸ χωρὸ τῆς ἰωνικῆς πρωτεύουσας, ὅταν μάλιστα ἀναφέρεται σὲ θέμα πὸν τὸν ἐνδιέφερε. Βεβαίως ἡ ἀπουσία ὁποιασδήποτε νύξεως μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνομε ὅτι τὸ βιβλίον δὲν κυκλοφοροῦσε πλέον, ἢ κυκλοφοροῦσε χωρὶς τὸν πρόλογο ὅπως τὸ ἀντίτυπο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πληροφορηθεῖ ὁ ἀνώνυμος τὸ περιεχόμενον τοῦ προλόγου. Ἐπίσης θὰ μποροῦσε νὰ γνῶριζε τὸ κείμενον ἀλλὰ λόγω τῆς ἀπέχθειας πὸν ἔτρεφε γιὰ τοὺς ἄρχιερεῖς νὰ μὴν τὸ ἀναφέρει, ἐφόσον καὶ ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀρχιερεὺς καὶ μάλιστα σημεῖον ἀντιλεγόμενον γιὰ τοὺς Σμυρναίους. Μᾶλλον ὁμως θὰ πρέπει νὰ καταλήξει κανεὶς στὸ ὅτι δὲν θὰ πρέπει νὰ γνῶριζε τὸ περιεχόμενον τοῦ προλόγου τοῦ Γρηγορίου ἢ νὰ τὸ ἐγνῶριζε πλημμελῶς διότι δὲν προσάπτει τὴν κατηγορίαν τῆς μαγείας πράγμα τὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὁ Γρηγόριος.

Τέλος ὀφείλει κανεὶς νὰ ὁμολογήσει ὅτι ἡ ταυτότητα τῶν ἀπόψεων ἐνῶ αὐξάνει τὴν ἀξιοπιστία τῶν κειμένων, ἐμφανίζει συγχρόνως τὴ διάσταση τοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖο διέπει τὰ δύο κείμενα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ*

ΟΙ ΠΕΡΙ ΓΕΡΩΣΤΗΝΗΣ ΛΟΓΟΙ
 Τοῦ ἐν Ἀγίοις
 ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΩΑΝΝΟΥ
 ΤΟΥ ΧΡΙΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Μεταφραζόμενος εἰς Κοινὴν Διάλεκτον παρὰ
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ
 Τῷ Πατριωτικῷ Ἀγίῳ Σμυρνης
 ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ.

Δι' Ἐπιμελείας, καὶ δαπάνης τῷ Εὐγε-
 νιστάτῳ Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως

ΓΩΑΝΝΟΥ ΠΙΤΤΑΚΟΥ
 Τῷ ἐκ τῆς Πόλεως Σμυρνης.

Εἰς ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ ἐκ τῶν ἱερῶν Καταλόγων, καὶ
 ἢ ἐκ βιβλιοθηκῶν λαβεῖν τὸ Ἀξίωμα
 τῆς Ἱεροσολίμου.

αψπγ'. ΕΝΕΤΙΓΗΣΙΝ, 1783.

Παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.
 Con Licenza de' Superiori, e Privilegio.

* Τὸ κείμενο τοῦ προλόγου ποὺ παρατίθεται προέρχεται ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκδοση (1783). Οἱ διαστάσεις τοῦ φύλλου εἶναι 11 × 17cm.

Εὐχαριστίες ὀφείλονται στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν ἡ ὁποία παρέσχε τὸ ἀντίτυπο καὶ τὴν ἄδεια φωτογραφίσεως καὶ στὸν φίλο κ. Ἰωάννη Μαρκότση ὁ ὁποῖος ἐπιμελήθηκε τὴν φωτογράφιση.

✠ Χ Ι Ο Χ ✠

Τ Ο Γ Ξ Ε Κ Τ Ο Γ Ξ

ΓΈΡΟΥ΄ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

Ουτινεσῶν Ε'παγγέλματος, καὶ Α'ξιώματος
ΤΗΝ ΔΟΥΛΟΠΡΕΠΗ΄ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ.

Ε'κ τῆς ἀπὸ Τιμόθεον Ε'πιστολῆς τῷ Θεΐου
Πατρὸς ἅπαντα συλλέγησαν.

Ὁ μέγα Α'ξίωμα τῆς Γερουσίης, ὡς ὑψηλὸν ὅπου εἶναι, καὶ θαυμάσιον χρειάζεται καὶ Θεϊκῶ φηρον βέβαια, δεῖ νὰ ἀρεθῇ ὁ ἀξίος τῆτου τῷ ἐπαγγέλματος. καὶ ὄχι μόνον παλαιὰ ἐγένετο τοιοῦτόπως, ἀλλὰ καὶ πῶρα ἡμπορεῖ νὰ γένη χωρὶς ἀμτιβολίας, ὅταν κάμνωμεν τὰς ψήφους, καὶ πὰς ἐκλεγὰς χωρὶς κανεὶά πάθος ἀνδρώπιον, καὶ ὅπόταν δεῖ ἔτοβλίπωμεν εἰς κανε-

✠ (12) ✠

τῶ παρα τῷ Παύλῳ, (Ομίλ. Ι.) Διονύσιος, καὶ
 Γερόθεος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ, τῶ ὁποίων καὶ Διδα-
 σκαλῆαι μάλιστᾶ τῷ Παύλῳ ῥυθμίζουσι, καὶ δι-
 δάσκουσι μέχρι σωτηλείας ἅπαν τὸ χριστιανί-
 μον πλήρωμα. Εἴτις ἐν Ἐπισκοπῆς ὀρέγεται,
 καλῶ ἔργα ὀπιθυμεῖ, ὡς φησὶν ὁ Θεὸς Ἀπό-
 σολος. διότι Ἐπισκοπὴ λέγεται τὸ νὰ ὀπισκέ-
 πτεται, νὰ κυβερνᾶ, καὶ νὰ διδύθῃ τὸς
 πάντας εἰς τὰ καλὰ, καὶ σωτήρια. ὅθεν εἶναι
 καλὸν, καὶ θεάρετον ἔργον. ἀρέπει ὅμως ὁ Ἐ-
 πίσκοπος νὰ εἶναι ἀνεπίληπτος, δηλαδὴ νὰ ἔχη
 ὅλας τὰς ἀρετὰς. ὡς ὅποιος γνωεῖζει εἰς τὸν
 ἑαυτὸν τὰ ἁμαρτήματα δεῖ ὀπιθυμεῖ καλῶς, διό-
 τι ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς σιωιδήσεως, καὶ ἐκβάλλ-
 λει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔξω δεῖ τῶ ἔργων, καὶ ὁ τέ-
 τοιος δεῖ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξουσιάζη, ἀλλὰ νὰ
 ἐξουσιάζεται. ὅτι ὁ Ἄρχων καὶ Προεστῶς ἀρέπει
 νὰ εἶναι λαμπρότερος ὑπὸ καθὲ λαμπτήρα, δεῖ
 νὰ λάμπη, καὶ νὰ φωτίζη τὸς ἐν σκότει κα-
 τὰ τὸ Θεῖον Λόγιον, ἔτω λαμφάτω τὸ φῶς ὑ-
 μῶν ἔμπροσθεν τῶ ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ
 καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑ-
 μῶν τὸν ἐν τοῖς Οὐρανοῖς. Καὶ πρὸς τούτοις νὰ
 ἔχη ζωὴν ἀκκλησίωτον, ὡς νὰ λοποβλέπωσι
 ὅλοι πρὸς ἐκεῖνον, καὶ νὰ ὀξουσιάζωσι τὴν ζωὴν
 τοῦς μετὰ τὴν ἐκείνου. νὰ εἶναι νηφάλιος, διο-
 ρατικὸς, νὰ ἔχη ὀφθαλμοὺς ἀναριθμήτους

Ν.Π.

✠ (13) ✠

ἀπὸ κάθε μέρος, ὅπῃ νὰ βλέπωσιν θεῖός .
 Διότι ἔχει νὰ ἀπατήσῃ πολλά συμβεβηκότα,
 πολλάς παρὰ τὰς ἐξουσίας, τὰ ὅποια ἀμβλυώσῃ, καὶ
 σκοτίζωσιν τὸν νῦν, καὶ δεῦν τὸν ἀγίνουσι νὰ
 βλέπῃ καθαρά, ὡς ἔχουσι τὰ παράγματα· νὰ
 εἶναι ἀχρυσός, ὡσὰν ὅπῃ δεῦν φροντίζει μόλιον
 ἑαυτὸν τοῦ, ἀλλὰ καὶ δεῦν τὰς λαίπυρας .
 νὰ ἔχη ζῆλον εἰς τὴν καρδίαν, νὰ θυμῶν
 κατὰ τῶν ἐναντίων . νὰ εἶναι σώφρων, Κόσ-
 μιος, Φιλόθεος, διδακτικός . ὄχι μέθυσος, ὑ-
 βριστής, αὐθάδης, πλῆκτης, σκωδολοποῦς, αἰ-
 χροκερδής· ἀλλὰ ὀπίστης, ἀφιλότιμος, ἀφιλάρ-
 γυρος· δεῦν εἶπεν ὁ Παῦλος νὰ εἶναι Ἄγγελος,
 νὰ μὴ ἐπιπέσῃ εἰς κανένα πάθος ἀφρατί-
 νου, ἢ νὰ κατράσῃ ἐκεῖνα ὅπῃ εἶπεν ὁ Χρι-
 στός, νὰ ἀρῇ τὸν Σταυρὸν αὐτῶν, καὶ νὰ τὸν ἀ-
 κολαθήσῃ· νὰ θυσιάσῃ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν
 παραβάτων· νὰ νεκρώσῃ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,
 νὰ ἀποτίξῃται πᾶσι τοῖς ὑπάρχεισι, νὰ μὴ φέ-
 ρῃ ἕδρ᾽ ἰσχύος, ἕδρ᾽ ἰσχύος· διότι ἀπρόβλεπτε
 πῶς τοῖσιν, ὅλγοι ἔμιλλε νὰ εὐρεθῶσι· Ἐ-
 πίσκοποι δὲ πολλοὶ καὶ εἰς κάθε Πόλιν· τὸ λοι-
 πὸν ἐπειδὴ ἔμιλλε νὰ διαφθαράσῃ οἱ Προϊστά-
 μενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, δεῦν τὸ συμβεβηκότα κρι-
 τῶν μεμεβημένων, ὄχι ἐκείνῳ τῶν ὑψηλῶν .
 διότι τὸ νὰ εἶναι διορατικός, κόσμιος, σω-
 φρων, πᾶν ἔχουσι καὶ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι,

✠ (14) ✠

ναιίτες, ὁμοίως καὶ τὸ νὰ ἔχῃσι τέκνα ἀγα-
 θὰ, καὶ ὑπὴκοα. Διακόνους σαμῆς, καὶ δι-
 λαβεῖς· τὸ ὁποῖον διορίζει ὁ Θεὸς ὑπὸς Ἀπό-
 στολος, δεῖ νὰ ἔχῃσι τὸ καλὸν παράδειγμα οἱ
 Ἐπίσκοποι, καὶ Προσβύτεροι διὰ τὰ ὁσπήτιά-
 των. ἐπειδὴ ποῖος θέλει πισδέσει, ὅτι εἶας Γε-
 ρβίς, ὅπῃ δὲ ἐδωλήθη νὰ συμβελῶσῃ τὸν
 υἱόν του, τὴν γυναικα του τὴν φαμελίαν του,
 ἢ εἶας Ἐπίσκοπος τῆς ἀνθρώπιτης, θέλει γέ-
 νη ἱκανὸς νὰ καθοδηγήσῃ ἄλλον; Ἡ Ἐκκλησία
 δὲ εἶναι ἄλλο παρά μία εἰκία, καὶ καθὼς εἰς
 εἶα ὁσπήτιον δέσπονται παιδία, γυναικες, δῆ-
 λοι, καὶ ὁ ἀνὴρ εἶναι Προεὼς. τοιστοῦ ὅπως καὶ
 εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲ εἶναι ἄλλο, ὅπῃ παι-
 δία, γυναικες, δῆλοι· ἐκεῖνος οὖν ὅπῃ δὲ
 εἶναι ἱκανὸς νὰ οἰκονομήσῃ ἐν ὁσπήτιον, πῶς
 ἢμπορεῖ νὰ κυβερνήσῃ Ἐκκλησίαν; Διὰ τοῦτο
 ἀρίπει νὰ ἔχη ἰσόληψιν καλῶν, καὶ Μαρτυ-
 ρίαν ἀγαθῶν καὶ διὰ τῆς ἕξω, ἐπὶ τῆς διὰ τῆς
 Λαϊκῆς, τῆτο μὲν δεῖ νὰ τὸν εὐλαβῶνται, τῆτο
 εἰ δεῖ νὰ συμβελῶν καὶ αὐτὸς τῆς λοιπῆς ἐ-
 λαθέρας ὅταν σφάλλωσιν, ὅπως ἀνίπληπτος
 διὰ ἐλαττώματα. καὶ ὅποταν ζῶμεν ἡμεῖς τοισ-
 τοῦ ὅπως, κανεῖας δὲ θέλει μᾶς κατηγορήσῃ
 ἢπ ἔχθρος, ἢπ ἀπίστος, μὲ τὸ νὰ εἶναι καὶ εἰς
 τῆς ἀπίστου αἰδέσιμοι, ὅσοι λήμψωσιν εἰς τὴν
 ἰριτλί· διότι ἡ ἀλήθεια λησσομίζει θυμια-

(15)

τες, ὅταν κακοποιέμεθα, κασνάς δὲ ἦτον ἄ-
ρχιερα ἑπείον τόσον, ὡσεὶ νὰ μὴ δράμη εἰς τὴν
Εὐσίβειαν.

Καὶ ἔξ' νὰ καταλάβωμεν τὸτο, ὅς ἀκόσω-
μῳ, εἰς ἦτον ὁ Παῦλος, καὶ τόσας ἔσυρεν
εἰς τὴν Πίσιν· αἰσῶς ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς τέτιοι,
πόσα; οἰκτιρῶν ἠθέλαμεν σύρη εἰς τὴν Εὐσί-
βειαν; ἀλλὰ τί βλέπω; εἰς μὴ τὰς τέχνας
τῆς ἀνθρώπων εἰς Μαίσαρ ἠμπορεῖ νὰ διδάξῃ
ἐκατὸν Παῖδας. εἰς δὲ τὴν Πίσιν, ὅπῃ εἶναι
πόσοι Ἀρχιερεῖς, δηλαδὴ τόσοι ἑτάδοχοι πᾶ Παύ-
λο, πῶς αὐτῶς χάριτος, ὡς ἐκεῖνος, καὶ μα-
θηταὶ πλέον περιεσπότεροι, κασνάς δὲ ἔρχεται
εἰς τὴν Πίσιν· ἀλλὰ μάλλον ἐκπίπτωσι σωρη-
δόν, καὶ ἡ αἰτία εἶναι αὐτῇ· ὅτι ὅσοι διδά-
σκονται ἀπεβλέπωσι εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς Διδα-
σκάλων, καὶ ὅταν βλέπωσι καὶ ἡμᾶς νὰ ὀπιθυ-
μῶμεν τὰ αὐτὰ, δόξας, πλῆτη, καλλωπισ-
μῶς, ἐξουσίας, πῶς ἠμπορῶν νὰ θαυμάσωσι
τὸν Χριστιανισμόν; βλέπων ζωὴν ἄτιμον, βλέ-
πων ψυχὰς γνίνας, βλέπων νὰ σωιάζωμεν χρή-
ματα, καὶ νὰ τὰ ὀπιθυμῶμεν ὡσαύτῃς, ἢ
καὶ πολὺ πλεονέστερον ὀπὸ ἐκεῖνος· ἑομάσσομεν
τὸν θάνατον ὡς ἐκεῖνος· φοβέμεθα τὴν πτωχίαν
ὁμοίως, καὶ ἀνασπῶμεν εἰς τὰς ἀρρώστιας, καὶ
λοιπάς πεινάσεις· ἔξ' ἐξουσίας, καὶ ἀνδου-
τείαν, καὶ ἔξ' τὴν φιλαργυρίαν κατακόπτομεν

✻ (17) ✻

ἑαυτῆς, καὶ κολακώδωμῃ τῆς λοιπῆς. **Φιλοσοφίαι** τί νὰ ἴδωσι, καὶ νὰ πισθώσωσι; τὰ **θαύματα**; ἀλλὰ τί τὸ σήμερον δεῦν γίνονται. τί τὸ καλὴν ζωὴν, καὶ πολιτείαν; ἀλλὰ δεῦν δέξεται εἰς καὶ τὴν. τί τὸ **Ἀγάπην**; ἀλλ' αὐτὴ ἐσβέβη μὲ τελειότητα, καὶ δεῦν δέξεται οὐδὲ σημεῖον. **Ἐξ** τὸτο ἔχωμῃ νὰ δώσωμῃ λόγοι εἰς ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν **Κριτικόν**, ὅχι **ἔξ** τὰ ἑδικά μας ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ **ἔξ** τὴν βλάβην, ἐπὶ ἐφοξενήσωμῃ εἰς τὴν ἀλλῆς. **Ἐπι** οὖν νὰ ἐξυτηνήσωμεν ἄπο τὴν πλῆθυν, καὶ νὰ δεικνύωμεν ἐπὶ γῆς πολιτείας Οὐρανίων, νὰ λέγωμεν, ὅτι ὑμῶν τὸ πολίτευμα ἐν Οὐρανοῖς ὑπάρχει. **Ἐξ** νὰ δείξωμῃ τὴν ἀθλίωσιν ἐπίσω εἰς τὴν γῆν, ὅτι τίς ἢ ἀφέλεια αὐτῶν ἔχωμῃ τὸν **Χριστὸν**, αὐτῶν ἔχωμῃ **Ἀγίας**; **Λέγουσιν** οἱ ἄπιστοι πόθεν νὰ ἐπισθώσωμεν; δεῦν βλέπομεν νὰ κάμνεται ἔξ τὴν πίσιν σας, δείξατε ἐκεῖν ὅπου ἐπαγγέλεσθε.

Ποῖος νὰ μὴν γελάσῃ ἡμᾶς; ποῖος δεῦν θίλει μᾶς εἰπῆ, ὅτι ἡμεῖς πλανημένοι, βλέποντας νὰ φιλοσοφῶμεν μὲ λόγια, καὶ ὅχι μὲ ἔργα, καὶ νὰ ἡμεῖς οἷς καὶ τῆς λοιπῆς φιλόνομοι, φιλοπάραχοι, καὶ τὸ χεῖρισον ὅτι καὶ εἰς οἰωνισμῆς, κληδονισμῆς, μαγείας, καὶ μαυτιῆς τινῆς ὑπέπιστον, ἄλλοι μὲν δεχόμενοι αὐτὰ, καὶ ἄλλοι μὴ ὀποκόπνυτες. **Παύται** αὐτὰ

✠ (18) ✠

εἶναι φορερά, καὶ ἵκανά να ἐξάψιν τὴν ἀγαπά-
πισιν τῆ Θεῷ εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἀφ' ἧ ἐσειλε τὸν
Τῖόν του τὸν μοιογενῆ ἕξ τὴν ἀγάπην μας, πά-
λιν ὑποτολμῶμε εἰς αὐτά.

Τί λοιπόν; δὲν εἶναι ἄλλο, ἀλλὰ πρέπει να
κλαίωμεν, ὅτι ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι, καὶ οἱ ἀ-
πολλόμενοι χαίρονται, ὡσαν ὅπου ἔχουσι πολ-
λὰς συνοδίτας, καὶ πολλοὶ λέγουσιν, ὅτι ὅλοι
ἡμῶς πολιτεύονται, καὶ παρηγορῶνται μὲ τῆτο,
νομίζοντες ὅτι καθὼς δεύσκειν παρηγορίαν,
ὅταν συμπάχωμεν ἐδῶ, τοιαυτὸς ὅπως καὶ ἐκεῖ.
εἰπέ μοι αὐτίσως προσαχθῆ να καυθῆ τινὰς, ἔ-
πειπε ἴδῃ ἄλλον ἐμπρός τῆ να καίεται, καὶ να
ἀγυρῆ ἢ τζίκνα ὑπὸ τὰ κρέατε, δὲν θάλει
ὑποθιῆ ὑπὸ τὸν φύβον τῆ; βέβηα. Διότι αὐ-
ἐκεῖνοι ὅπῃ βλέπῃ ταῦτα ἀδελφύονται, καὶ ἔο-
μάσῃσι· πολὺ πλεονόπερον ἐκεῖνοι ὅπῃ τὰ δο-
κιμάζῃσι· λοιπὸν ποίαν ἀφέλειαν; ποίαν πα-
ρηγορίαν ἠθέλες λάβῃ ἐκεῖ, αὐ ἔχῃς κοινωνί-
κῆς κολάσεως; ἐκεῖ ὅπῃ εἶναι κλαυθμὸς ἀφῆ-
μύθητος, γέουνα πυρὸς, καὶ σκότος ἐξῶτε-
ρον, βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ τὰ ἀκόληθα. Ὑ-
θου δὲν πρέπει να ἐφύσκειν τέτοιαν ἀπό-
φασιν, ἀλλὰ να πέσωμεν εἰς μετάνοιαν, καὶ
να ἀρχίσωμεν τὸν δρόμον τῆ ἐπαγγέλματος.
Εἰς τὴν ἐξέτιζοντες να εὔρω κανὲνα ἐμπόδιον τῆ
καλῆς ζωῆς εἰς τὸν Γέρον Κατάλογον, δὲν δέ-

εἶτα

✻ (20) ✻

ἡσπεχειροζόμενοι, μὴ ἔχοντες ἕδὴ τὰ ἀναγκαῖα
 τοῦ σώματος, ἐφάνησαν μεγαλήτεροι ἰσὺς πολλὰς,
 καὶ ὑπὸ Βασιλεῖς ἐτιμῆθησαν. ὅθεν ὅς τις θέ-
 λει νὰ ἔχη χήματα, ἅς καταφρονησῇ τὰ χήμα-
 τα, ὅς τις θέλει νὰ πλεῖσῃ, ἅς γινῆ πτωχός. διότι πέποι-
 α είναι τὰ θαύματα τοῦ Θεοῦ, δεῦρ θέ-
 λει νὰ γινώμεθα πλέσιοι μὲ τὴν ἐδικὴν μας
 φροντίδα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐδικὴν τε χάριν. ἀφή-
 σατε εἰς ἐμὲ, λέγει, αὐτὴν τὴν φροντίδα, τὰ
 Πνευματικὰ μόνον φροντίζετε, ἵνα νὰ γνωρίσητε
 τὴν δυνάμειν μου. φύγετε τὴν σκλαβίαν τῆς χη-
 μάτων, διότι ἕως ὅπου τὰ οἰκειοποιεῖθε, εἶδε
 πάντοτε πτωχοί. ὅταν τὰ καταφρονησῆτε, γίνε-
 θε πλέσιοι διπλασίως, τότε ἔρχονται σωρηδόν
 ὑπὸ κάθε μέρος, καὶ ὑπὸ ἐκείνα ὅπου οἱ πολλοὶ
 ἔχουσι χεῖραν, σὺ μόνος εἶσαι ἀνευθεῖς. μὴ
 ἔχητε τίποτε, ἵνα νὰ ἔχητε πάντα. ζητεῖτε τὸν
 Οὐρανόν, ἵνα νὰ ὑπολαύσητε τὴν γλῶσσαν, κατα-
 φρονήσατε τὰ γήινα, ἵνα νὰ τὴν κερδήσητε, ζητεῖτε
 πρῶτον τὴν Βασιλείαν τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ ταῦτα
 πάντα προσεθήσεται ὑμῖν. τί θαυμάζετε ἵνα τὰ
 ὀπίθην, καὶ ποταπά; τί φροντίζετε ἵνα τὰ μηδε-
 γὸς λόγος ἄξια; ἀναβλέψατε εἰς τὸν Οὐρανόν,
 σοχαδῆτε ἐκεῖνον τὸν πλεῖστον, καταγελάσατε τὸν
 χριστὸν, καὶ μάθετε τὴν χησιν τε, καὶ ὅτι πάροικοι
 ἐσμὲν ἐν τῷ δὲ τῷ βίῳ, ὁμοῦς ὅπου εὐρὴ ἢ φυ-
 χὴ τὰ ἀρπάζουσιν ἄλλοι, καὶ ὑπὸ ἐκείνης ἀλ-

✠ (21) ✠

λοι, ἢ ζωῆτες, ἢ μὴ θείαπν, ἡμεῖς δὲ ἀπο-
 κούμεν ζυμοὶ, ἀγωνιζόμεθα, ἀποκτοῦμεν, ἀ-
 ἡμεῖς κοπιᾶζομεν, καὶ ἄλλοι τὰ χείρονται, ἐκεί-
 να μοῖσι εἶναι ἰδικά μας, ἐκείνα πέρνομεν με-
 ζύμεν, ὅσα κατορθώσαμεν εἰς τὴν ψυχὴν μας .
 καλῶς λέγει νῦν κεινὴ Παροιμία, ἀλλὰ σοφω-
 τάτη . ἀγρὲ πόσος αὐθρότας ἔχεις ; καὶ πόσος
 ἔχεις νὰ λάβης ; τὸ αὐτὸ ἢμπορεῖ νὰ εἴπῃ τι-
 νὰς, καὶ εἰς τὰ χρήματα, καὶ εἰς τὰς οἰκίας . λοι-
 πὸν ἂν σβείδῃ ἢ ἐπιθυμία ἢ ῥημάτων, ἢ νὰ
 ἀναρῇ ἢ ἐκείσε ἐπιθυμία . διότι ἕως ὅτῃ αὐτὰ
 ἐπιθυμῶμεν, κανεὶα καλὸν δὲν κατορθώσομεν . δι-
 αὐτὰ ἀρχεινται τὰ πάντα, διὰ τὸν τὰ πῆς Ἐκ-
 κλησίας εὐρεῖα ἐγίνοντο . ἐπειδὴ δύο ἐπιθυμίαι
 ῥημάτων, καὶ Οὐρανίων μέσα εἰς τὴν καρδίαν
 ἀδιύατοι εἶναι νὰ συνοικήσωσι . ἢ ᾗ τὸν εὐ-
 μισήσεις, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσεις, ἢ τὸ εὐδὲ
 ἀνθέξῃ, καὶ τὸ ἕτερον καταφρονήσεις . Τί μι-
 μέμεθα ἐκείσε ἐπὶ φορὴν λαμπαρά, καὶ πολυτε-
 λῆ, καὶ πωδέρχονται μὲ ἵππης ἀργυροχαλιω-
 τας ; αὐτὰ εἶναι ἢ ἀσεβῶν, ἡμεῖς πρέπει νὰ
 καλωπιζόμεθα μὲ τὰ ἔργα τῆς ἐπαγγέλματος,
 καὶ ὄχι μὲ ἐκείνα, ὅτῃ τὰ ἔχον καὶ οἱ ἄτιμοι,
 οἱ μαροῖ, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἁφῆρωμεν ἀπὸ ἐκεί-
 νης, ὅτι διωρόθημεν νὰ πωδελώσωμεν τὰ Οὐ-
 ρανία . Οὕτω ὅταν δὲν θαυμάζομεν αὐτὰ, ἀ-
 νὰ προτιθέμεν ἢ τὰ Πνευματικὰ, τότε

✠ ( ) ✠

μ. Σε αιδέσιμοι, κὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῇ Βασι-
λειᾷ τῶν Οὐρανῶν, ἡς ἀξιοθέημεν ἅπαντες διὰ
τὴν ἀγάπην ὑμῶν δεχθῶν. Ἀμήν.

Παρακαλῶ θερμῶς τὴν λαβόντας ἀπὸ χεῖρας
τῆς λόγης πένης, νὰ δεβάζωσι αὐτὴν μέχρι τέ-
λους, ὅτι ὅσον προβαίνοσι, τόσον περαιοτέ-
ρον γέμνοσι χαρίτων, καὶ Πνευματικῆς Εὐφρο-
σύνης.

ΝΟΙ